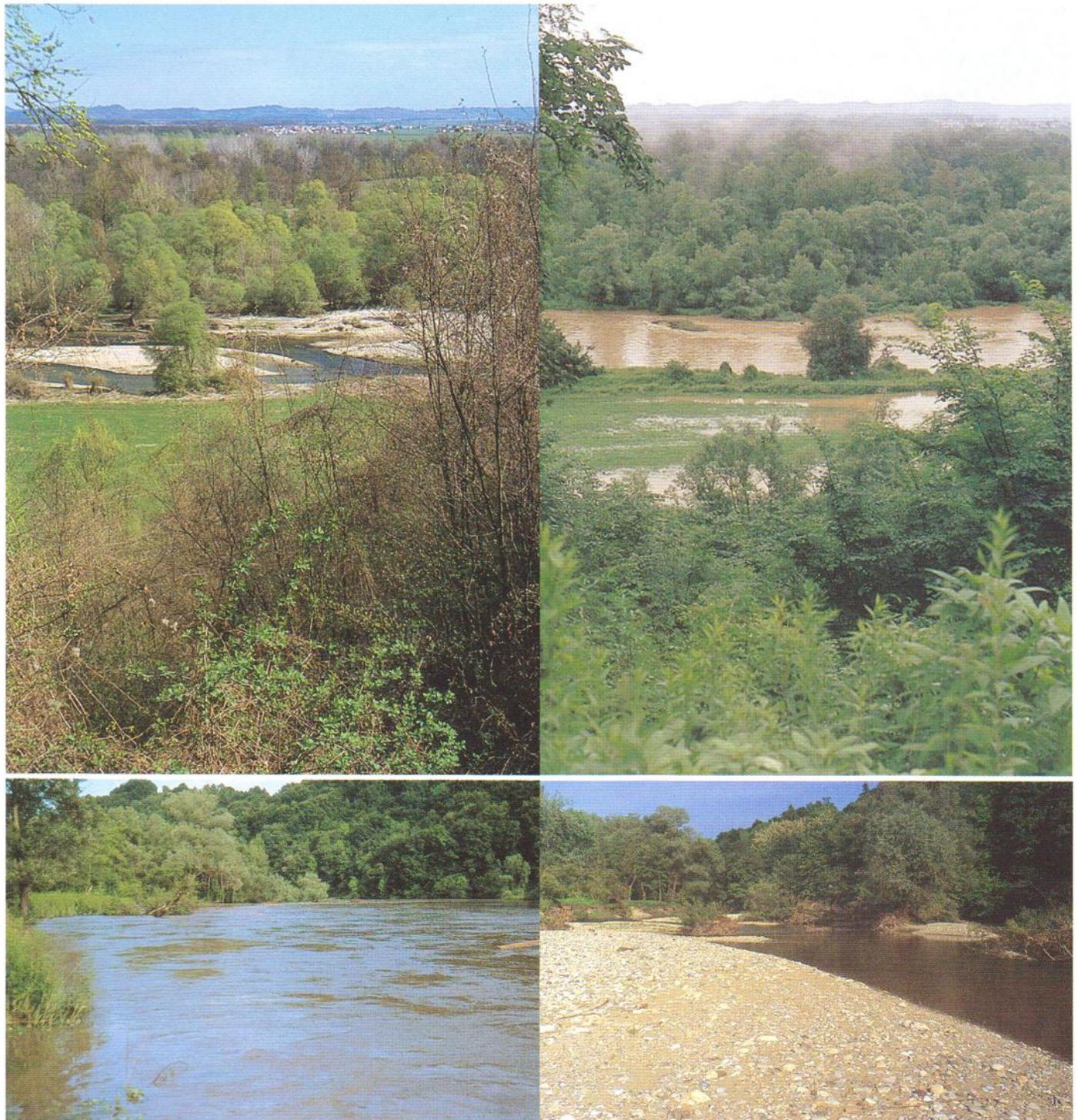

Krajinski park Šturmovci

Osebna izkaznica

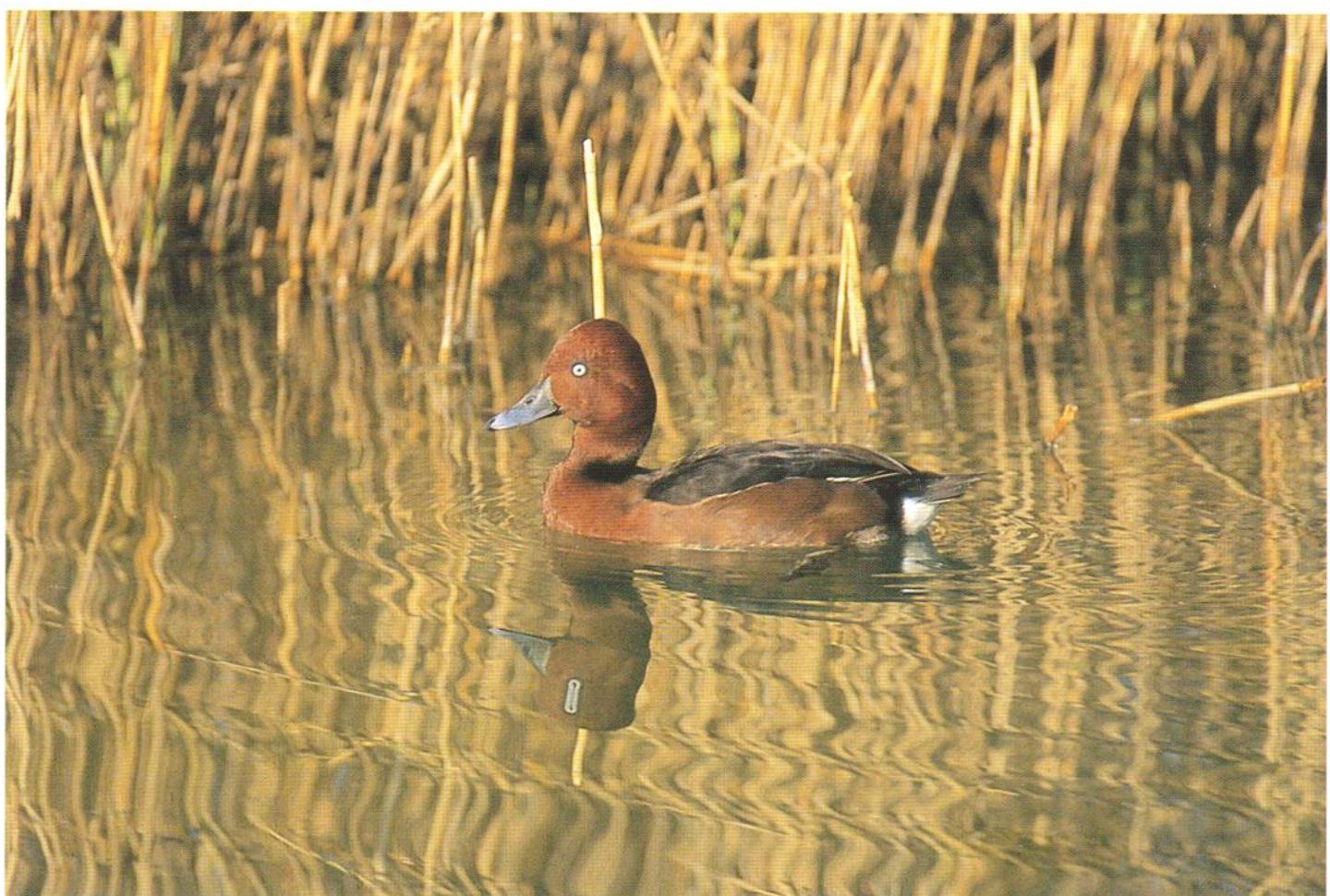
Splošno: Šturmovci ležijo ob reki Dravi. To poplavno območje omejujejo na severu Ptujsko jezero, na jugu reka Dravinja s haloškim robom, na vzhodu Drava in na zahodu videmska ježa. Območje, zavarovano kot krajinski park, je veliko 125 hektarjev; večji del parka leži na otoku Drave. Šturmovski otok je največji otok v državi. Zaznamuje ga izredna paleta različnih življenjskih okolij, vse od prodišč, plitvin, mrtvih rokavov, studenčnic, košenih in nekošenih poplavnih gozdov, travnikov in grmovnih sukcesij do peščenih sten in nanosov, mlak, tolmunov in suhih privzdignjenih prodnatih prevolov. Gre za eno zadnjih območij ob Dravi, ki jih v preteklosti niso povsem uničili vodarski posegi in melioracije. Tako je predvideno, da bi površine parka v prihodnosti še nekoliko povečali.

Šturmovški mejniki: v rimskih časih je ozemlje današnjih Šturmovcev ležalo na desni, v zgodnjem srednjem veku na levi in po letu 1700 vnovič na desni strani reke Drave. V 19. stoletju je šturmovški otok dosegel svojo največjo znano dolžino (skoraj 6 km). Po drugi svetovni vojni je sledil zaton splavarstva in šajkarstva, v 60ih in zgodnjih 70ih letih je izginila večina tradicionalnih obrti (mlini, iskanje zlata, transport živine z »ladjami« ipd.). Brod na otok je prenehal voziti leta 1977. Od leta 1979 je to območje resda zavarovano kot krajinski park, a je močno prizadeto; z nastankom Ptujskega jezera z jezom v Markovcih za HE Formin so hudo okrnjeni procesi rečne dinamike. Periodične poplave, bistvo območja, so odtelej le še epizodične. Sredi 80ih nastanejo prve njive; prve travnike začnejo gnojiti ob koncu 80ih let. V začetku 90ih je že opazno drastično propadanje poplavnih gozdov zaradi padca podtalnice in izostanka poplav. Ob koncu 90ih let domačini začnejo opuščati steljarjenje in ekstenzivno košnjo, delež njiv se poveča na 1/3 površine, evropsko sloviti suhi travniki z divjimi orhidejami pa so že močno prizadeti. To je čas, ko Šturmovce odkrijejo številni narave željni ljudje, čas zatona lokalne rečne kulture in čas vsiljenih projektov, ki se žele polastiti območja, in groze z dokončnim uničenjem naravnega potenciala in načina življenja ljudi.

Ogroženost: tekmovalna proga za kajak, kanu in rodeo na divjih vodah pod jezom v Markovcih, nova glavna cesta proti vzhodu, nov visokonapetostni daljinovod, divje in nekontrolirane rekreativne dejavnosti, kraja gramoza in peska, kar počne peščica agresivnih podjetnikov, ipd. Navkljub varovanju v obliki krajinskega parka pa je posebej obžalovati, da po 20ih letih papirnatega varstva ni izjemo domačinov nikogar, ki bi skrbel za Šturmovce; »rezervat brez čuvaja pač ni rezervat«. To pa velja za večino zavarovanih območij v Sloveniji.

Varstvo: dvig podtalne vode z oživitvijo presahlih rokavov (pretok!), programsko pospeševanje tradicionalnih načinov izkoriščanja s košnjo, steljarjenjem in premišljenim sekanjem, pospeševanje naravnih procesov rečne dinamike, koncept usmerjanja obiskovalcev z vodstvom po parku, načrt upravljanja z vključitvijo domačinov, ki naj s parkom tudi ekonomsko pridobijo.

Dostop in obisk Šturmovcev: najboljši dostop je z leve strani Drave iz Markovcev oz. Nove vasi. Tu lahko parkirate vozilo in se prek jezu akumulacijskega jezera odpravite v park. Ob cesti Markovci - Zgornji Šturmovci je informativna tabla z vrisano naravoslovno potjo in pravili vedenja; v parku ne zapuščajte kolovoza in ne ovirajte domačinov. Tako boste videli največ in hkrati najmanj vznemirili živali. Po parku se nikar ne poskušajte voziti z motornim prevoznim sredstvom ali gorskim kolesom. Po obisku se lahko okrepite v eni izmed krajevnih gostiln (namig: tik pod jezom, na primer, lahko združite kulinarische užitke z opazovanjem ptic na eni najboljših ornitoloških točk v naši državi, kjer bodo mimo vas letali galebi, čigre, pobrežniki, race, čaplje ipd.). Ne pozabite omeniti, da ste obiskovalec parka. Natančnejše informacije o območju je moč dobiti v naravoslovnem vodniku »Krajinski park Šturmovci«, dosegljivem v TIC Ptuj.

Globalno ogrožena kostanjevka *Aythya nyroca* je s posegi izgubila bogato obraščene mrtve rukave, kjer se je svojčas ustavljal - presahli Šturmovci potrebujejo več vode!

Šturmovci - evropski ekološki gradnik

Za varstvo narave v Evropi je ohranitev velikih rečnih območij odločilnega pomena. V Srednji Evropi je uravnave in hidroenergetske posege preživelu komaj kje še kakšna reka. Še hujše so razmere na poplavnih območjih; ta so brez izjeme urbanizirana. Vedno nove in nove katastrofalne poplave kažejo, da sodobno varstvo pred poplavami brez poplavnih območij ni izvedljivo. Navkljub hudim posegom v reko Dravo (npr. graditvi Ptujskega jezera in HE Formin) pa so se v Šturmovcih in ob stari Dravi do danes ohranile in ostale nepozidane poplavne površine, o katerih v razviti Evropi lahko samo sanjajo.

Tu so se ohranile številne rastlinske in živalske vrste, ki brez rečne dinamike in poplav ne morejo preživeti. Samo v Šturmovcih je bilo ugotovljenih 237 vrst ptic, 493 vrst rastlin in 36 vrst kačijh

pastirjev. Med njimi so številne redke in ogrožene vrste z Rdečih seznamov. Še več: na 370 kilometrov dolgem odseku od izliva Drave v Donavo so Šturmovci zadnji pomembni in solidno ohranjeni ostanek dravske loke.

Krajinski park Šturmovci je pomemben gradnik načrtovanega mednarodnega biosfernega rezervata Drava-Mura, ki bi naj povezoval 128.869 ha zavarovanih ali za zavarovanje predvidenih območij ob obeh rekah v kar štirih državah: Avstriji, Sloveniji, Madžarski in Hrvaški. Biosfernemu rezervatu ni pravna kategorija, ampak instrument UNESCOA. Nastal je z namenom obvarovati kompleksen življenjski prostor, v katerem živi tudi človek. Povezuje strogo zavarovane elemente naravne krajine s kulturno krajino, ki jo je oblikoval človek. Značilno zanj je, da sestoji iz različnih območij in načinov rabe v krajini.

Obstoječa in načrtovana zavarovana območja vzdolž reke Drave v Sloveniji - gradniki bodočega mednarodnega biosfernega rezervat Drava - Mura (Vir: UVN MOP & ZVNKD Maribor / PIN Matra).

Ime zavarovanega območja	status	varstvena kategorija	velikost (ha)
Krajinski Park Drava (Maribor)	zavarovano	krajinski park	2,337
Krajinski Park Drava (Ptuj)	pred zavarovanjem	krajinski park	583
Naravni spomenik Ptujsko jezero	zavarovano	naravni spomenik	395
Krajinski Park Šturmovci	zavarovano	krajinski park	125
Krajinski Park Stara Drava	pred zavarovanjem	krajinski park	411
Naravni rezervat Ormoško jezero	zavarovano	naravni rezervat	9
Krajinski park Središče ob Dravi	predlog za zavarovanje	krajinski park	1023

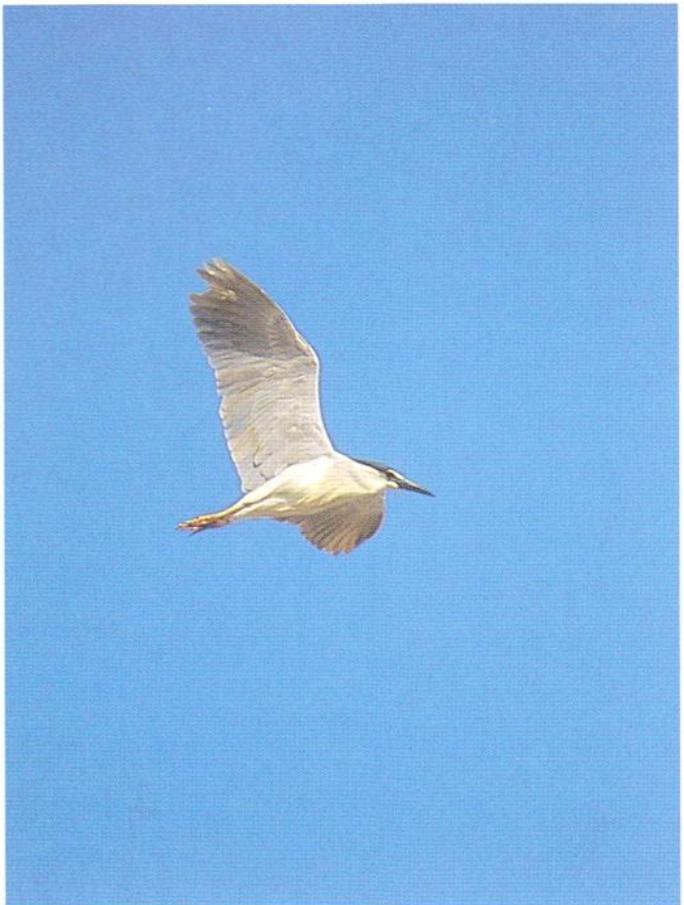
Propad in obnova

Le dve desetletji sta bili potrebni, da je plansko gospodarstvo z elektrarnami in melioracijami uničilo absolutno večino poplavnih gozdov in travnikov v poplavnih območjih ob Dravi v Sloveniji. Poplavni gozdovi in travniki, ki so ostali, so preživeli le v zasebni lasti. Obstoju današnjih Šturmovcev se imamo zahvaliti srečnim okoliščinam, predvsem posestnikom, ki so to poplavno območje negovali z občutkom in

oblikovali enkraten krajinski vzorec, podoben angleškemu parku. Toda v desetletju kapitalizma so tradicionalni načini rabe v Šturmovcih postali nedonosni. Če želimo zagotoviti prihodnost območja, ohraniti njegov potencial in razvojne perspektive ljudi, bo v prihodnosti treba hitro in odločno ukrepati. V nasprotju z dosedanjimi posegi pa nam lahko prav varstvo narave ponudi dobro vizijo.

Šturmovci so postali priljubljen cilj domačih in tujih filmskih ekip.

Ob večerih bomo v letu slišali in videli kvakača *Nycticorax nycticorax*.

Rjavi srakoper *Lanius collurio* za svoj obstoj potrebuje ekstenzivno košena travnišča.

Ptice

Šturmovci so zasloveli, tudi prek državnih meja, prav zaradi ptic. Številne vrste, npr. vodomec *Alcedo atthis*, mali martinec *Actitis hypoleucos*, mali deževnik *Charadrius dubius* in občasno celo obrežna lastovka *Riaparia riparia*, so tesno vezane na dinamiko reke Drave in Dravinje; brez nastanka vedno novih in novih prodišč in peščenih sten po vsaki poplavi ne bi mogle preživeti. Na drugi strani pa so kazalci človekovega vpliva, kot so sirijski detel *Dendrocopos siriacus*, smrdokavra *Upupa epops* in rjavi srakoper *Lanius collurio*. Če človek Šturmovcev skozi desetletja in stoletja ne bi spremenjal v kulturno krajino, te ptice najbrž ne bi mogle preživeti. Tako lahko strnemo: kakih 90 vrst ptic, ki tu trenutno gnezdijo, se svojemu obstoju lahko zahvali naravnim procesom in vplivu človeka, za

Če bomo imeli srečo, bo smrdokavra *Upupa epops*, tako kot ta mladič, posedala na brajdah v vasi Spodnji Šturmovci. Obe ogroženi vrsti sta kazalec visoke kakovosti prostora.

katerega bi lahko rekli, da je tu v sozvočju z naravo.

Šturmovška pestrost, kar zadeva vrste in ekosistemsko raven, pa se v zadnjem času zaradi opuščanja tradicionalne rabe hitro spreminja. Nekatere vrste ptic so že izginile, druge pa so močno nazadovale. Pri prvem popisu populacije rjavega srakoperja leta 1992 je bilo ugotovljenih 173 parov, leta 1997 pa le še 85. V tem letu je bila opravljena tudi prva analiza izbire prehranjevalnega habitata te vrste: 88% ptic je hrano lovilo na košenih travnikih, 10% na območjih, kjer se travniki zaraščajo z grmovjem in 2% na območjih, poraščenih z orjaško zlatoto rozgo *Solidago gigantea* - agresivnim prišlekom v naši flori, ki hitro preraste in zadusi nekošene šturmovške travnike.

»Krči«, travniki sredi poplavnega gozda, so brez dreves.

»Krči« in »gozdni travniki«

Posebnost Šturmovcev sta dve obliki travišč in njune rabe. Prvo so »krči«, manjši travniki, nastali kot otok na mestu posekanega poplavnega gozda. Na njih skoraj ni dreves, kvečemu kakšen grm. Druga posebnost Šturmovcev pa so »gozdni travniki«. Upravičeno domnevamo, da so se razvili iz ekstenzivnega pašništva, ko so presvetljene in pašne gozdne zatravljenе površine pričeli kositi okoli dreves za nastilj in seno. Tako ni čudno, da je lahko obiskovalec presenečen: s haloškega roba so Šturmovci še zmeraj videti kot mogočen poplavni gozd, ko pride vanj, pa vidi travnike. Značilno zanje je, da so izredno pestri s številnimi vrstami divjih orhidej. Toda opisani obliki travišč, ki sta iz srednje Evrope izginili že pred več kot stoletjem, sta močno ogroženi. Na eni strani ju ogroža opuščanje košnje ali pretirano pogosta košnja s prekmernim gnojenjem, na drugi strani pa spreminjanje travnikov v

njive. Žal uradno slovensko varstvo narave še vedno nima vzvodov, ki bi domačinom pri košnji na tradicionalen način priskočilo na pomoč in jo naredilo donosno. Slovenski ornitologi, zbrani v DOPPS-BirdLife Slovenia, pa vsem, ki v Šturmovcih kosijo, že sedaj izrekamo največje naravovarstveno priznanje.

»Gozdne travnike« zaznamuje košnja okoli debel.

Človek in reka

Nastanek značilnih življenjskih prostorov v Šturmovcih je tesno povezan z reko Dravo. V stoletjih bivanja se je človek prilagodil značilnostim območja na način, izpričan v posebni rabi prostora in svojstvenem načinu življenja. Šturmovski slog rečne kulture je bivanje in opravila ljudi prinal do vrhunske skladnosti; njene današnje ostanke, brutalno

zatrte z graditvijo akumulacije, že iščejo in občudujojo desetine, celo stotine ljudi, željnih sprostitve in narave. V novih okoliščinah je treba dobro premisliti, kako bi v prid narave in domačinov to tudi izkoristili. Ne kot muzejski zgodovinski anahronizem, ampak kot razpoznavni adut območja, ki obeta pozitivno razvojno podobo.

Naravovarstveno zaželen način tradicionalnega ribolova na roko ali s »šero« je pri nas prepovedan; dovoljen pa je nov način s strupenimi svinčenimi utežmi!

Potrebni ukrepi

Tudi po nastanku hidroelektrarn in akumulacijskih jezer na Dravi in uravnati Dravinje poplave v Šturmovcih niso prenehale: samo jeseni 1998 so bili Šturmovci dvakrat v celoti pod vodo. To je v hudem nasprotju z zagotovili, da poplav ne bo več; hkrati pa so Šturmovci zaradi protinaravnih posegov postali pretirano suhi. Da bi izboljšali ekološke funkcije območja, omogočili ponovno rast poplavnih gozdov in zagotovili nadaljnji perspektivni razvoj ljudi in lokalne kulture, je treba:

- **oživiti stranski rokav Drave**, ki ga prečka cesta Markovci - Spodnji Šturmovci. Tako bi omogočili dvig podtalnice in rast poplavnih gozdov v precejšnjem delu parka. Pri tem je treba paziti, da bo tekoča voda oponašala nihanje Dravine gladine, sicer bodo ti še naprej propadali (ne gre za preplavljanje območja!).
- **trajno rešiti problem ptujskih odplak**; zdaj se te stekajo in odlagajo naravnost v Šturmovcih in v reki Dravi. Ne domačini ne Šturmovci nimajo od kloake pretiranih koristi;

- uresničiti program nege kulturne krajine parka s košnjo, steljarjenjem ipd.; brez uresničitve programa se bo območje hitro spremenilo, saj je tistih, ki kosijo in gospodarijo s travniki tradicionalno, zmeraj manj. Hkrati to rabo ogroža staranje podeželskega prebivalstva;
- ustanoviti informacijski center z vaškim muzejem košnje v Novi vasi; ta sestavina bi naravoslovne posebnosti kulturno oplemenitila in zagotovila nova delovna mesta;
- vključiti območje v mednarodni biosferni rezervat Drava-Mura; to bi Šturmovcem zagotovilo še poseben predikat in razpoznavnost. Ker so reke kontinuum od izvira do izliva, se moramo zavedati, da varstvo območja brez prenosa izkušenj in znanj od drugod skoraj ni izvedljivo;
- v načrtovanje prihodnosti krajinskega parka je treba vključiti domačine in posestnike; ti so doslej ob vseh posegih v njihovo okolico ostali bolj ali manj izključeni ali neupoštevani.

Šturmovci Landscape Park

There are very few rivers in Central Europe that have survived the numerous regulations as well as serious disturbances caused by hydroelectric power plants built on them. In floodplains and riverine forests the situation is even worse, for the majority of them are urbanised. The ever-increasing disastrous floods have shown that the contemporary protection from floods is simply not feasible without floodplain areas. In spite of some very serious human encroachments upon the river Drava (e.g. building of Ptuj Lake and Formin hydroelectric power plant), a number of floodplains and riverine forests have survived at Šturmovci and along the river Drava that people in developed Europe can only dream of. In some 125 ha large area protected as Šturmovci Landscape Park, numerous plant and animal species have managed to survive; so far 237 species of birds, 493 species of plants and 36 species of dragonflies have been recorded there. On top of it all it should be noted that in some 370 km long section from Maribor (the Alps) to the place where the Drava joins the Danube, Šturmovci is the very last significant and well-preserved remainder of the Drava riverine forest. Šturmovci Landscape Park is thus an important element in the planned Drava-Mura international biosphere reserve, which is to link 128,869 ha of protected or to be protected areas along the two rivers in no less than four countries: Austria, Slovenia, Hungary and Croatia. Šturmovci and its surroundings are most famous for their water birds (up to 20,000 wintering individuals, IBA Drava), the manner of traditional land-use and their unique style of the local river culture. The specificity of Šturmovci are different forms of mown riverine forests and the so-called "forest meadows".

The aim of DOPPS-BirdLife Slovenia is to prepare, in cooperation with the local community and against the projects disastrous for this protected area (e.g. building of a competition course for kayak, canoe and wild water rodeo, new main road towards the east, new high tension power line, uncontrolled recreational activities, stealing of gravel and sand), such development programme, through which nature and people would gain most. With its past activities, the DOPPS-BirdLife Slovenia managed to stop most of the destructive projects. Thus some 20 years old nature-conservation demands can be finally and successfully realised: rise of groundwater through revival of dried up backwaters (discharge!), promoting of traditional land-use through meadow and woodland mowing as well as prudent cutting of wood, accelerated natural processes in river dynamics, the concept of guiding the visitors in the Park, and the management plan that is to include the locals, to whom the Park should bring some economic gain.

Literatura:

- BEDJANIČ, M., A. PIRNAT & A. ŠALAMUN (1999): Prispevki k poznovanju širšega območja ob reki Dravi med Ptujem in Središčem ob Dravi, SV Slovenija. (Insecta: Odonata). Natura Sloveniae, 1.
- DENAC, D. (v pripravi): Popis populacije rjavega srakoperja *Lanius collurio* v Šturmovcih v letu 1997. Raziskovalni tabor DOPPS-BirdLife Slovenia.
- PETRINEC, V. (v tisku): Vegetationsmonographie von Šturmovci. Diplomarbeit, Wien.
- ŠTUMBERGER, B., M. KALIGARIČ, I. GEISTER (1993): Krajinski park Šturmovci. Občina Ptuj.
- ŠTUMBERGER, B. & M. SCHNEIDER-JACOBY (1999). Centres od Biodiversity: European Lifeline Drava-Mura. IUCN European Programme Newsletter.
- ŠTUMBERGER, B. (pred tiskom): Avicenoza poplavnega gozda Drave pri Muretincih in vpliv tradicionalne rabe nanjo.

Projekt Krajinski park Šturmovci© sodi v sklop Programa varstva habitatov v Sloveniji©, ki ga uresničuje DOPPS.

Izvedbo projekta je omogočil: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo (REC), predstavljeni podatki pa so bili zbrani v okviru projekta nizozemske vlade PIN Matra.

Informacije: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - Bird Life Slovenia),
p.p. 2395, 1001 Ljubljana, tel./faks (061) 133 95 16, mobil tel 0609 625210,

Vodja projekta: Borut Štumberger, **Koncept in besedilo:** B. Štumberger,

Strokovni pregled: Matjaž Bedjanič / SOD, Janko Urbanek / ZVNKD Maribor, **Lekcija:** Henrik Ciglič,
Slike: Borut Rubinič, B. Štumberger / DOPPS, **Izvedba:** Dušan Šuštaršič, **DTP:** KGB - ZOD, Darja Šipek

